

proti svojemu splošnem načelu. Saj tudi ni dvoma, da bomo zmerom izgovarjali »barčev« (Bartschov) in »bošev« (Boschov).

4. Glede grandmère in podobnih besed je po mojem Grünova rešitev pravilna.

5. Ko naš člankar že očita Pravopisu »kar pretirano, despotsko doslednost«, bi bil moral paziti, da mu ne naredi krivice. Po pravilu 39 v SP, pravi Grün, »ne smem zapisati« izraza »v Atlantic Monthlyju«. In vendar se navedeno pravilo glasi »Imen časnikov, ustanov ipd. *navadno* ne sklanjamo, kadar jih uporabljamo v tuji obliki« (podčrtal J. G.). Očitno so torej dovoljene izjeme, celo številne izjeme, saj »navadno« še ni »skoraj zmerom«. Zato kajpada lahko lepo po slovensko zapišemo »Times je prebral, *Atlantic Monthlyja* pa ne«. Nesklanjana oblika »je objavil zgodbo v *Atlantic Monthly*« zveni mojemu ušesu celo grdo in bi je ne zapisal rad. Bolje je seveda, če dodamo še besedo »časopis« ipd. — »v časopisu *Atlantic Monthly*«, ker pa bi bilo tako stalno dodajanje okorno in zamudno, sodim, da se bodo vse bolj uveljavljale oblike, za katere se zavzema Grün.

6. Sklanjanje »sir Johna, sir Johna Falstaffa« po analogiji z »don Kihot« se bo verjetno zdelo sprejemljivo večini pišočih.

7. Za konec še besedo o angleškem Mr., Mrs. in Miss. Čeprav vemo, da so tudi dobri prevajalci te izraze velikokrat ohranjali nespremenjene v svojih prevodih, dvomim, da bi bila ta praksa dobra pri prevodih iz angleščine. Te tri besedice bi zapisal brez pomisleka tam, kjer jih pišejo tudi drugi narodi, recimo, ko imajo na Francoskem kakšno »miss« za vzgojiteljico, ali ko kak »mister« popotuje po Italiji, saj tudi Angleži v podobnih primerih pišejo »mademoiselle« ali »Herr«. V romanu, ki se godi na Angleškem s samimi angleškimi osebami (ali v Ameriki z ameriškiimi, kajpada), pa ne vidim nikake nuje, da bi morali ti izrazi ostati v slovenskem prevodu. Saj niso taka izrazita posebnost angleščine kot »sir« ali »lady«, temveč le precej ustrezajo našim »gospod, gospa in gospodična«. V angleščini je to sicer res močnejše spojeno z imenom, pa saj pri prevajanju marsikaj prenesemo takó, da zveni našemu bralcu bolj domače in sprejemljivo. Včasih bi kazalo večni »Mr.« pred imenom sploh izpuščati, ker le moti slovenskega bralca. Težave nastajajo šele tam, kjer recimo Angležinja ogovarja svojega moža z »Mr. Powling« ali podobno.

Janez Gradišnik

SESTAVE S -PIS IN -PISJE

V JiS (II, 288) nekdo vprašuje, ali je beseda *strojepisje*, ki jo uporabljajo po go-spodarskih šolah, dopustna poleg *strojepis*, ki je v SP edina zapisana. Zanima ga tudi, če je med njima kak pomenski razloček. V kratkem odgovoru beremo, da SP navaja *lepomis* in *lepomisje* brez pomenske ločitve; dostavlja pa: »Res pa je, da se je le-ta ponekod izoblikoval in imajo take sestavljenke na *-pisje* širši pomen kakor na *-pis*, n. pr. *časopis* — *časopisje*, *pravopis* — *pravopisje*. A to so izjeme.« Toda takih primerov je le preveč, da bi jih mogli in smeli kar takole mimogrede vreči med izjeme. Celo zanimiva zakonitost je v ločitvi pomenov, le da smo je precej otopeli zanjo.

Res v SP stojita druga poleg druge obliki *lepomis* in *lepomisje*, toda s tem še ni rečeno, da sta pomensko enaki, saj SP pomenov — vsaj 1950 — ne razlaga. Kako pa je s stvarjo, nam pokažejo kaj hitro drugi primeri. Vsakdo ve, da je *dopis* to, kar je kdo drugemu pisal (pismo, dopisnica, celo brzojavka, potrdilo itd.), torej učinek njegovega pisanja; *dopisje* pa ne pomeni vseh dopisov skupaj, kakor nekako skupno ime, marveč pomeni v šoli predmet, pri katerem se učijo trgovskega dopisovanja, v trgovini in podjetju pa oddelek, koder dopisje sprejemajo in oddajajo — v obeh primerih torej neko *delo*.

Vsakdo ve, kaj je *spis*, saj je bral zbrane ali izbrane spise kakega pisatelja; uradnik pozna uradne spise (akte); v obeh primerih torej nekaj določenega, kar je spisano, dogotovljeno, torej učinek dela. Včasih pa smo v ljudski šoli imeli pri jeziki tudi *spisje*, se pravi vaje v spisovanju in sestavljanju nalog, kar še danes Francozi tako vneto gojijo v šoli pod imenom *composition*. Beseda *spisje* torej ni do besede *spis* v razmerju kakor n. pr. *drevo* : *drevje*, da bi *spisje* zaznamovalo vse spise, marveč pomeni tudi tukaj *delo*, vajo v spisovanju.

Tako pomensko razmerje danes čutimo med *časopis* = posamezen kos, določen časnik, in *časopisje* = vsi časniki skupaj. Toda ta pomen je res izjemen in razmeroma mlad. Res je pa tudi, da bi danes že težko kdo našel pomen besede *časopisje*, kakor se nam bo po vrsti odkril pri vseh sestavah s *-pisje*: pisanje časopisov; ker pomeni pisanje časopisov posebno literarno zvrst, ki ima jezikovno in literarno svoje

posebnosti in velik vpliv na oboje, zato govorijo literarne zgodovine tudi o časopisju, koder prvotno pomeni pisanje časnikov, ustvarjanje te knjižne zvrsti.

Ali velja potemtakem ta pomenska ločitev za vse sestavljenke s *-pis* in *-pisje*. Dà, domala, tu izraziteje, tam mileje. Kar pogledajmo jih nekaj! Med milejše sodi n. pr. *pravopis* — *pravopisje*; prvi izraz nam danes zaznamuje konkretno knjigo z navodili in slovarjem za pravilno pisanje, način knjižnega pisanja v kaki dobi (n. pr. *tedanji pravopis* je bil drugačen); *pravopisje* pa bi pomenilo — beseda ni posebno v rabi — vse delo za urejanje knjižnega pisanja, vsa zgodovina dela za končni učinek *pravopisa*; *slovensko pravopisje* bi torej pomenilo razvoj slovenskega *pravopisa*, delo zanj in njegova uporaba. — Podobno je tudi z *lepomis* — *lepomisje*, le da tega danes ne čutimo tako živo, ker se je pomembnost stvari hudo izgubila in nimamo več ne enega ne drugega; toda včasih, ko so še vse pisali z roko, so bili *lepomis* po pisarnah in podjetjih tako upošteti in potrebni delavci kakor danes tipkarice. Zato je včasih lahko uradnik naročil, naj mu *napravi lepomis osnutka* ali listine ali zapisnika, se pravi, naj ga prenese na čisto in lepo spisano obliko. Zato je bilo *lepomisje* = vaja v lepem pisanju, delo lepega pisanja cenjeno in po pravici učni predmet v šolah. Prav tako pa bi z *lepomisje* zaznamovali tudi vso zgodovino in razvoj lepega pisanja.

Ravno taka podoba se nam kaže pri izrazih *zemljepis* in *pririodopis*, ki sta danes skoraj izključno v rabi v zelo širokem pomenu; toda včasih sta bili v rabi tudi besedi *zemljepisje* in *pririodopisje*; te dve so potem začeli močno preganjati kot nepotrebni in napačni, tako da sta res zelo umolknila. Ko bi se kdo spomnil in bi hotel napisati n. pr. zgodovino, kako so se pri nas ubadali posamezniki in utirali pot današnjih stopnji *zemljepisa* in *pririodopisa* — ki sta učinek, rezultat, sad dolgih prizadevanj in razvoja — bi v zadregi za naslov najbrž spet segel po *zemljepisju* in *pririodopisju*; saj bi za to našel še danes zelo živ primer v *zgodovino*pisju (*historiografiji*); ta izraz je ostal morda zato živ, ker sestava s *-pis* (*zgodovino*pis) ni v rabi. Podobno izrazit je tudi še pomenski razloček med *narodopis* in *narodopisje* z isto pomensko ločitvijo: učinek in delo. Celo pri *življenjepis* imamo isto ločitev; danes nam ta izraz zaznamuje popis življenja (lastnega ali tujega), torej izdelek, učinek; *življenjepisje* pa pomeni delo in način popisovanja, kako kdo opravlja opisovanje življenja; zato lahko pravimo: *Prešernov, Cankarjev življenjepis* (= popis njunega življenja, čeprav bi po besedi sámi lahko pomenilo tudi: življenjepis, kakor ga je o kom napisal Prešeren ali Cankar); prav tako pa lahko govorimo o *življenjepisju* posameznih ljudi ali dob ali narodov, se pravi, kako so v kaki dobi posamezni pisatelji ali narodi popisovanje življenja gojili, cenili in opravljali. Tako se nam torej povsod pokaže ista ločitev: *-pis* pomeni izdelek, učinek, sad dela — *-pisje* pa delo, razvoj ali stroko, v jedru torej neka dovršnost proti nedovršnosti. Zato velja isto tudi za *strojepis* — *strojepisje*, le da se je stroka razvila v času, ko so bile oblike na *-pisje* malo v časti in postavljene v kot, slabo razumljene in še manj uporabljene. Zato je zelo razumljivo, da imajo gospodarske in tehnične šole predmet *strojepisje*, kakor smo včasih imeli *spisje*, *lepomisje*; če hočemo dobiti *strojepis*, moramo gojiti prej *strojepisje* = vaje in delo v pisanju na stroj.

S tem bi bilo pravzaprav naslovu zadoščeno in vpraševalcu več ko odgovorjeno, vendar se za jezikoslovca vprašanje šele začne: kaj je s pripono *-je*? Ali je to tista tako znana oblikovalka skupin imen na *-je* (*drevo* — *drevje*, *skala* — *skalovje*, *kolo* — *kolesje*, *ladja* — *ladjevje* itd.) ali je morda celo kaj v rodu s tistim *-je* pri glagolniku, ko pa povsod zaznamuje delo, dejanje v razvoju, nedovršnost ali trajanje — torej podobno kakor glagolniki (n. pr. *petje*, *čutje*, *britje*, *vretje* ipd.)? Ali imamo še kake druge podobne tvorbe v jeziku? To so vprašanja, ki se nujno zbudijo ob takih srečanjih, toda laže je vprašanja postavljati kakor nanje odgovarjati. Kljub temu pogledjmo vsaj na kratko še po teh labirintih, da vsaj slišimo, kakšen bo odmev, če se že ne vidi nikamor do konca.

Bajec v Besedotvorju (I, § 23) naših primerov ne obravnava. Tam navaja vrsto besed, ki jih razlaga s primerom *področje* = kar je pod roko. Vendar vseh tam naštetih primerov ni mogoče tako razlagati; izrazov *naselje*, *naključje*, *obzidje*, *ohišje* (n. pr. pri uri) itd. ne moremo razlagati s kar je na selu, kar je o(b) hiši, ob zidu, na ključu ipd.; pomenijo marveč kraj, kjer se ljudje naselijo, kar se naključji, učinek obzidavanja (ko obzidajo!), hiša okoli česa, učinek ohiševanja ipd. Tudi izrazov *sočutje*, *soglasje*, *sorazmerje*, *sožalje* ipd. ne občutimo kot skupna imena (kolektiva); res so iz sintaktičnih zvez, toda ne samostalniških, marveč glagolskih (predikativnih), sad čutenja s kom je sočutje, da soglašam s kom — soglasje, da je kaj po drugem razmerjeno — sorazmerje, da kdo z drugim žaluje — sožalje. Zato pri teh izrazih

nimamo toliko občutka samostalniških kolektivov kolikor nekega glagolskega dejanja ali njegovega nasledka, torej skoraj glagolnika.

Morda bi nam to skupino imen utegnila pojasniti druga skupina imen na *-je*, ki jih Bajec v Besedotvorju I ne obravnava, v III. delu pa le način sestave, ne pa priponskega pomena; ima jih pač za glagolske zloženke (III, § 64 sl.), toda s pripono *-je* se ne ukvarja več. Vendar so zanimivi primeri, koder taka glagolska osnova dobi pripono *-je* in nam ne zaznamuje stanja, marveč dejanje kakor glagolniki, n. pr. *-ljubje: domoljubje, rodoljubje, človekoljubje, koristoljubje* itd.; *bogokletje, bogoslužje, domotožje, hudodelje, črnogledje, krvoskrunje, samovladje, slavohlepje, dvoumje* itd. Pri teh samostalnikih nam torej drugi — glagolski — sestavni del pomeni prav tako neko *delo*, kakor smo videli pri *-pisje*. Če je stvar taka, potem je seveda vprašanje, ali so to res še kolektivna imena, kakor sodi Besedotvorje (I, § 23), ali je marveč še kaj drugega pomagalo do takih oblik, ko po pomenu tako močno spominjajo na glagolnik. — Toda za vse to tu ni prostora. Lepo bi bilo poiskati skupni pomenski imenovalec vsem različnim oblikam na *-je* pri vseh besednih vrstah. Naj se kdo dela loti!

J. S.

VSAKEMU SVOJE

V enem izmed novejših prevodov sem bral stavek: »Dali so vsakemu svojega.« Ob tem mi je oko zastalo: Ali ne bi bilo treba reči »Dali so vsakemu njegovo«? Pa saj se ponosno geslo glasi »Vsakemu svoje!«, ali ne?

Ali nas bodo imeli za dlakocepske, če zdaj porečemo, da je potemtakem pač tudi to geslo napačno? Da bi moralo biti »Vsakemu njegovo«? Če gledamo stavek pod drobnogledom, se izkaže, da niti ni tako ponosen, kvečjemu nesebičen, altruističen — vsakomur bi moral človek dati svojo lastnino! To nam kažejo podobni stavki: »Vsakemu je dajal od svojega« — »Vsakemu je dajal od njegovega« — razloček, ali ne? »Učenci so pristopali drug za drugim, on pa je dal vsakemu njegovo pero« — ne pa: »on je dal vsakemu svoje pero«, to bi bilo težavno, pa tudi nepriporočljivo.

Precej očitno je tudi, kako je ta nelogična zveza nastala: iz stavkov kot »Vzeli so si vsak svoje«, kjer je to kajpada prav, ker je drug osebek. Po analogiji je potem nastalo tudi »(Dajmo) vsakemu svoje«, oblika, ki bi jo bilo treba, da bi ne bila sprta z logiko, po naši misli spremeniti v »Dajmo vsakemu (kar mu gre, namreč) njegovo!«

J. G.

Prispevek je mišljen predvsem kot spodbuda za obširnejšo analizo podobnih »napačnih« primerov. *Op. ur.*

DVOMITI, PREPRIČAN BITI V KAJ

Dvomiti v kaj, prepričan biti v kaj — take in podobne napake berem tu pa tam. Nastajajo pa anagigično po primerih, kjer je taka zveza pravilna.

Predlog izraža razmerje samostalnika do povedka v stavku, in sicer glede na kraj, čas, način ali vzrok. Ima pa vsak predlog svoj osnovni pomen, iz katerega se dajo pojasniti iz njega nastali drugotni pomeni. Najlaže spoznamo osnovni pomen iz krajevnih odnosov, ker so bili ti preprostem gledanju na svet najvažnejši. Osnovni krajevni pomen predloga *v* je dovolj jasno razviden iz stavkov, kot so: Grem *v* mesto; bil sem *v* mestu; ne gre mi *v* glavo. Prenos krajevnega pomena na časovni odnos je povsem razumljiv: *v* sredo, *v* četrtek; *v* tretje gre rado. Predlog *v* pa izraža tudi namen in način. Iz primerov kot: *v* denar spraviti, *v* živo zadeti, *gredo v trumah* je še prav dobro zaznaven osnovni pomen tega predloga.

Glagol dvomiti spada med tako imenovane glagole govorjenja in mišljenja, kot so govoriti, praviti, pripovedovati, peti, pisati, misliti, meniti. Samostalnik, ki kaže to, česar se dejanje, to je v tem primeru govorjenje ali mišljenje, tiče, stoji v mestniku s predlogom *o*, n. pr.: *O* tebi je govoril; pripovedoval je *o* nekdanjih časih; narodne pesmi pojo *o* kralju Matjažu; seveda tudi: *o* tem ne dvomim.

Tudi glagol prepričati spada sem: *O* tem nisem prepričan, to se pravi: *o* tem mislim tako, da utegne biti res ali pa tudi ne. Isto velja tudi za samostalnike s podobnim pomenom, n. pr. govor *o* nekdanjih časih, pesem *o* kralju Matjažu, dvom *o* resničnosti njegovih besed; prepričanje *o* njegovi krivdi.

Ivan Tominec